

ڈاکٹر طاہر حکیم بلوچ

ایسوسی ایٹ پروفیسر، انسٹی ٹیوٹ آف بلوچی لینگویج اینڈ کلچر، یونیورسٹی آف تربت۔

ڈاکٹر محمد صادق (صادق صبا)

اسسٹنٹ پروفیسر، انسٹی ٹیوٹ آف بلوچی لینگویج اینڈ کلچر، یونیورسٹی آف تربت۔

ڈاکٹر عبدالرؤف (رؤف راز)

اسسٹنٹ پروفیسر، انسٹی ٹیوٹ آف بلوچی لینگویج اینڈ کلچر، یونیورسٹی آف تربت۔

پولکاری جیڑہ ء بُنگپ ء گچین

Dr. Tahir Hakeem Baloch *

Associate professor, Institute of Balochi language and Culture University of Turbat.

Dr. Muhammad Sadiq (Sadiq Saba)

Assistant professor, Institute of Balochi language and Culture University of Turbat.

Dr. Abdul Rauf (Rauf Raz)

Assistant professor, Institute of Balochi language and Culture University of Turbat.

*Corresponding Author:

Research Problem and Selection of Topic

Every research starts with a research problem and becomes the first step of the research which is followed by extensive literature review, expertise and knowledge of researcher and significance of the topic. The task of defining and formulating the research problem is a step of greatest importance in the entire research process. This study aims at discussing and defining and formulating a research problem and evaluating the process of selection of research topic as well. Moreover, the role of researcher in the process of formulating a problem and the selection of topic has also been discussed thoroughly in this article.

Key Words: *Research, Problem, Topic, Importance, Data, Researcher, Research.*

پولکاریء مستریں مولء مراد جیڑہ یا بُنگپء تپاسگ انت پمیشکا بے جیڑہ یا بُنگپء پولکاری بوت نہ کنت۔ جیڑہ ہما جُست انت کہ آئی ء پَسو درگیجگ نہ بوتگ کہ ہمے جیڑہ (Problem) مُشکل ء ضرورت ء ودی کنت۔ ہما وهدء کہ جیڑہ ودی بیت تہ پولکاری ء گزر اوں مارگ بیت دانکہ پہ جیڑہ ء یک توجیلے سازگ بہ بیت، بے جیڑہ ء پولکاری بوت نہ کنت۔ پولکاری چہ جیڑہ ء بندات بیت کہ اے پولکاری ء اولی پدیانک انت⁽¹⁾۔ بلکیں اے پولکاری ء ہما بنکی نقطہ انت کہ تیوگیں پولکاری ہمیشی ء چپء چاگردء تزیّت۔

ہج بُنگپ داں آ وهدء پولگ بوت نہ کنت دانکہ آیک جیڑہ بے ء سوب ء ودی مہ بیت ء یک جیڑہ بے داں آ وهدء دیما آتک نہ کنت دانکہ آئی ء دیما یک گرانیں مشکل ء اژاندے مہ بیت مشکل ہما وهدء دیما کیت کہ وهدے یک انچیں لوٹ ء حاجتے درپیش بہ بیت⁽²⁾ کہ آئی ء را یک گیش ء گیوارے پکار بہ بیت۔

چوناہا ما ہمک روچء یک ناں یک جیڑہ بے ء گوں دوچار کپ این بلے ہما جیڑہ گُجام انت کہ آپولکاری ء بُن ہشت یا سبب بہ بیت۔ ہما جیڑہ ء درگیجگ ء شوہازگ پولکاری ء مستریں کار انت۔

پہ پولکاری ء یک شریں بُنگپے ء شوہازگ ء گچین چہ درستان گراں تریں کار انت۔ پولکار ء یک مزنیں جنجالے ہما وهدء ہلاس بیت کہ وهدے آ جیڑہ ء در بگیجیت ء پہ پولکاری ء آئی ء را یک بُنگپے دست بہ کپیت، بلکیں چہ بُنگپ ء گچین ء دست کپگ ء ہمے زانگ بیت کہ پولکاری ء نیم کار بوت۔⁽³⁾ لہزانکی پولکاری ء ازم (The art of literary Research) ء نبشتہ کار رچرڈ ڈی ایلٹک (Richard D. Altick) ء سرشون ء نبشتہ کنت کہ رچرڈ ڈی ایلٹک ء اے جُست دیما آؤرتنگ کہ دشتار ء درگیجگ گراں تر انت یا پولکاری بُنگپ ء چہ اے جُست ء ہمے زانگ بیت کہ ماں پولکاری ء بُنگپ ء را چونیں مزنیں آرزشتے ہست انت۔ جیڑہ ء درگیجگ ء بُنگپے گچین چونیں آرزشت داریں ء مزنیں کارے۔

اے گپء تھا ہج شک نیست کہ یک شریں بُنگپے ء گچین چہ درستان گراں ء مُشکل تریں کار انت⁽⁴⁾ بلے ادا دو چیز ء کرد سک آرزشت داریت یکے پولکار ء Expertise ء دومی بُنگپ ء بابت ء آئی ء علم ء زانت Knowledge - اگان پولکار ء گورا اے دوئیں شری ء سپت بہ بنت ء آوتی تک ء پڑء بلد ء زانتکار بہ بیت تہ پہ آئی ء یک شریں بُنگپے ء گچین گراں ء مُشکل نہ بیت۔

بُنگپ ء شوہازگ ء گچین ء دو کار فرما (Factor) ء کرد سک اہم انت یکے دزی (External) ء دومی تہی (Internal) اے دوئیں تک ء پہناتانی چارگ ء ہیال دارگ آئی انت۔

دری پہنات ۽ تھا بُنگپ ۽ نوکی (جدت) ، ارزشت ، مول ۽ مراد، پولکاری ریبند، پولکاری وسیلہ ۽ ایدگہ جز ۽ بھر ہوار آنت وھدیکہ تھی کارفرمائے تھا پولکار۽ جند۽ فطری تب ۽ مٹیل ، هُب ۽ ھدونائی ، علم ۽ زانت، بُنگپ ۽ بابت ۽ سریدی ۽ معلوم داری ۽ ایدگہ جز ۽ بھر وتی کرد ۽ پیش دار آنت۔

پولکاری ازم ۽ زانتکاراں پہ جیڑہ ۽ شوھازگ ۽ بُنگپ ۽ گچین ۽ لھتیں ریبند ۽ تکنیک گیشیننگ کہ چہ ہمیشانی گمک ۽ جیڑہ ۽ راگون آسانی ۽ گیشیننگ ۽ بُنگپ ۽ گچین کنگ بوت کنت کہ اے وسیلہ (Source) چو اے وژا آنت۔

1- پولکاری جیڑہ ۽ وسیلہ/ بُن شون: Sources of research problem

(۲)۔ تعلق داریں موادانی وانگ Study of related literature

تعلق داریں نکان ۽ سیاھگ ہما موادان ۽ گُوشگ بیت کہ چہ آھانی وسیلہ ۽ بُنگپ ۽ پُژدر، آئی ۽ پولکاری، معلوم داری ۽ ہیال ۽ لیکہ یا بُنگپ ۽ گُوست ۽ ہستیں جاور حال ۽ زانگ ۽ سرید بُوھگ ۽ گمک ۽ مدت برسیت۔ چہ تعلق داریں نکان ۽ سیاھگانی وانگ ۽ تپاسگ ۽ بُنگپ ۽ بابت ۽ بوتگیں پولکاری ندارگ نامہ انچیں وڑے ۽ گیشیت ۽ دیما کثیت کہ چہ ایشی ۽ پولکاری ۽ رھبند، مفروضہ ۽ بُنگپ ۽ سرید بُوھگ ۽ زانگ ۽ شری ۽ سراگمک رسیت۔

تعلق داریں نکان گجام یک پولکاری بُنگپ ۽ ہما پُژدری نکان آنت کہ آ:

i. بُنگپ ۽ ارزشت، جاور۽ Nature ۽ سرید بُوھگ ۽ گمک بدے آنت۔

ii. جیڑہ ۽ بُن دپتری پُژدر ۽ دیما بیار آنت۔

iii. جیڑہ ۽ بابت ۽ زانتکارانی ہیال ۽ لیکھاں پدر بکن آنت ۽ آھان ۽ گون یکے دومی ۽ دیما پہ دیما بکن آنت۔

iv. جیڑہ ۽ آئی ۽ جتا جتائیں تک ۽ پہناتانی بابت ۽ بوتگیں پولکاریانی نگدی چار۽ تپاس ۽ بکن آنت۔

پمیشکا چہ بُنگپ ۽ گچین ۽ پیش آئی ۽ پُژدری وانشت سک اھم ۽ آلمی انت۔ اے پہ پولکاری جیڑہ ۽ گیشیننگ ۽ بُنگپ ۽ شوھازگ ۽ جونیں وسیلہ بوت کن آنت کہ ایشی ۽ آسر ۽ ہما Findings کہ دیما آرگ بنت چہ آھاں بازیں جُستے ۽ پَسو دئیگ بیت ۽ دگہ بازیں جُست ۽ جیڑہ ۽ دیما آرگ بیت ۽ پہ آٹوکیں پولکاری ۽ بازیں سوچ ۽ سلاھ اوں دئیگ بیت کہ چہ ایشی ۽ یک دگہ نوکیں پولکاری بُنگپ ۽ جیڑہ ۽ دیما آرگ بوت کنت (5)۔

چہ پُژدری وانشت ۽ تعلق داریں سیاھگ ۽ نکانانی وانگ ۽ تپاسگ ۽ پد پولکار وتی بُنگپ ۽ ارزشت ۽ اوں شری ۽ سرید بوت کنت آ اے گپ ۽ زانت کنت کہ اے بُنگپ ۽ سرا ساری ۽ پولکاری بوتگ یا ناں اگان بوتگ گُڑا بوتگیں پولکاری

ء ارزشت ء کچ ء کساس چنچک انت، دگہ گیشیں پولکاری ء ضرورت هست یا نیست۔

بید ء تعلق داریں مواد ء نکانانی وانگ ء پولکار ناں جیڑہ ء شوہاز گت کنت ء ناں آئی ء ارزشت ء زانت کنت ہمیشکا چہ گوستگیں ء بوتگیں کارانی وانگ ء تپاسگ ء چہ آئے زانت کنت کہ اے بابت ء چہ نبیسگ بوتگ ء دگہ گیشیں کار ء پولکاری ء ضرورت هست یا نیست۔ پہ جیڑہ ء شوہازگ ء پولکار ء جیڑہ ء درئیں تک ء پہناتان ء شری ء وانگ ء زانگ لوٹیت ء تپاسگ یک جیڑہ ے ء گچین ء گمکار بوت کنت ء چہ وانگ ء اے زانگ بوت کنت کہ ایشی ء سرا کار ء ضرورت هست یا نیست⁽⁶⁾۔

بُنگپ ء گچین گوں مدامی ئیں وانگ ء پولکاری چار ء تپاس ء بوت کنت، ہمیشکا پولکار ء مستریں کار ہمیش انت کہ آؤل جیڑہ ء جند ء سرید بوہگ ء جُہد ء کوشش ء بکنت۔ آئی ء درئیں تک ء پہناتان بہ زانت پہ ایشی ء آئی ء را درستان چہ پیش جیڑہ ء جند ء بابت ء شری ء وانگی انت۔ پہ پولکار ء اے زانگ الٰہی انت کہ:

- ۱۔ بُنگپ ء سرا چہ جے کار بوتگ؟
  - ۲۔ پولکار وت جیڑہ ء بابت ء چہ ء چنچو زانت؟
  - ۳۔ بُنگپ ء بابت ء کجام کجام لیکہ ء چونیں آسر، شور ء صلاح دیما آرگ بوتگ انت؟
  - ۴۔ ہم لیکہ، آسر ء شور ء صلاحانی ردا بُنگپ ء سرا دگہ گیشیں پولکاری ء گنجائش هست یا نیست؟
  - ۵۔ کجام نقطہ ء دانک پشت کپتگ انت، دگہ چونیں نزوری ء کمی هست کہ آگرگ لوٹ انت؟
- اے گلیں جُستانی پسو آئی ء را چہ جتا جتائیں وسیلہ آن (Sources) دست کپ انت کہ آچو اے وڑ انت:-

- ۱۔ لہزانی تاک ء ماہتاک: Literary magazines and periodicals
جیڑہ ء شوہازگ ء مستریں وسیلہ (Source) تاک ء ماہتاک انت۔ تاک ء ماہتاکانی تھا چاپ بوتگیں نبشتانکانی وانگ ء تپاسگ ء چہ جیڑہ ء گچین ء گمک رس انت کنت۔
- ۲۔ انڈکس ء شونداقی کتاب: Index and reference books
انڈکس ء شونداقی کتاباں چہ ہم پولکاری جیڑہ ء گچین ء گمک رس انت کنت۔

۳۔ پولکاری مقالہ ء تھیسز: Research thesis

چہ پولکاری مقالہ ء تھیسز آنی وانگ ء ہم بُنگپ ء گچین ء مزین حدیے ء کمک رس ات کنت خاصیں سورت ء پولکاری مقالہ آنی گڈی در کہ آئی ء تھا گوستگیں پولکاری ء تیوگیں آسر، شور ء صلاح ء Findings دئیگ بنت۔ چہ ہم گڈی در ء وانگ ء پولکار ء را بازیں فکر ء Concept ے رس ات کنت۔

۴۔ مقالہ آنی لڑ: Index of thesis

چہ مقالہ آنی لڑ ء چارگ ء تپاسگ ء اے زانگ بیت کہ داں اے وهد ء کجام کجام بُنگپانی سرا پولکاری کنگ بوتگ ء کجام بُنگپ پشت کپتگ آنت ء کجام آنی سرا پولکاری ء ضرورت ائت۔

۵۔ پولکاری تاک ء تاکبند: Research journals

چاپ بوتگیں پولکاری نکانی وانگ ء چہ اوں جیڑہ ء شوہازگ ء کمک رس ات کنت۔

پدا ہم بُنگپ ء را گیشتر گہتر ء الکا کنگ ء ہاترا گوں وتی نگران ، اُستاد ء پولکاری ء زانتکاراں گوں گپ ء باوست ء چہ یک دروشمے دئیگ بوت کنت۔
چہ اے رنگیں وانشت ء چار ء تپاس ء اے زانگ بوت کنت کہ بُنگپ ء کجام تک ء پہناتانی سرا پولکاری کنگ بوتگ ء دگہ کجام پہنات پہ پولکاری ء پشت کپتگ آنت۔ ہما پہنات کہ آہانی سرا انگت ء پولکاری نہ بوتگ آہان ء گشینگ ء جتا کنگ بہ بیت چہ نوکیں پولکاری ء ہم کند گرگ ء پُر کنگ بہ بنت۔
بُنگپ ء بابت ء ہر وڑیں opposite بیان ء لیکہ ے کہ دیما آرگ بوتگ آہانی سرا ہم نگدی چار ء تپاس کنگ بہ بیت۔ دانکہ ہمک وڑیں جُست ء پُرس دیما آرگ بہ بنت ء شَرّیں وڑے ء جیڑہ ء درئیں تک ء پہنات دیما بیا آنت (7)۔

۲۔ گوں جیڑہ ء پولکار ء جند ء ہب ء ہدونائی: Personal Interest

بُنگپ ء گوما پولکار ء فطری تب ء مٹیل، ہب ء واہگ ء ہدونائی ء بوہگ آلمی ائت۔ اگاں پولکار ء را گوں وتی بُنگپ ء شوق ء ہدونائی مہ بیت تہ آ بُنگپ ء دیما برگ ء سرجم کنگ ء ہدوناک بیت ء ناں کہ آوڑیں جُہدیے کنت کہ آئی ء را کنگ لوٹیت۔ چہ ایٹی ء آئی ء کار نیم بُندگ بیت ء اگاں سرجم اوں بہ بیت تہ آیک معیاری ء من اتگیں پولکاری ے گوشگ نہ بیت، پمیشکا پولکاری ازم ء زانتکاراں پہ پولکاری بُنگپ ء گچین ء پولکار ء جند ء ہب ء ہدونائی ء را آلمی لیکنگ:

تحقیق میں موضوع کا انتخاب بنیادی اہمیت کا حامل ہے۔ اس کے لیے محقق کو اپنے فطری میلان، ذاتی رجحان اور دلچسپی کو مد نظر رکھنا چاہیے اور جو کچھ یہ رہنمائی کریں اس کے مطابق

موضوع انتخاب کرنا چاہیے۔ اگر محقق اپنی قدرتی صلاحیت، طبعی رجحان اور پسند کے مطابق موضوع کا انتخاب نہیں کرتا تو اس کی تحقیق کے عمل کا مکمل ہونا نہایت مشکل ہے اگر بالفرض وہ کسی نہ کسی طرح اپنی طبیعت پر زور دے کر اپنی فطری صلاحیتوں کے خلاف ان سے کام لے کر آگے بڑھتا بھی ہے تو اس کے نتائج کچھ زیادہ مفید نہیں ہوں گے۔ جو شخص تحقیق سے دلچسپی ہی نہ رکھتا ہو، اس کے اندر تحقیق کرنے کی صلاحیت ہی نہ ہو، شوق اور عشق نہ ہو تو ایسا محقق کیا کام کرے گا⁽⁸⁾۔

بُنگپ ۽ گچین پولکار ۽ وتی جند ۽ سرا انت، اے آئی ۽ علمی ۽ زانشتی زانت، ہب ۽ بدوناکی ۽ کار دار ایت، اگان پولکار ۽ پُژدیری وانشت سَر انت دویمی آئی ۽ را گوں وتی پولکاری بُنگپ ۽ ہب ۽ بدوناکی ہست پہ آئی ۽ بُنگپ ۽ شوہازگ ۽ گچین انچوگران ۽ مُشکل نہ بیت۔ ہمیشکا پہ بُنگپ ۽ گچین ۽ اے سَرط ایرکنگ بوتگ کہ بُنگپ انچینہ بہ بیت کہ چہ آئی ۽ پولکار ۽ دلچسپی بہ بیت، اے گپ ہمیشکا گوُشگ بوتگ کہ پولکار وتی بُنگپ ۽ وت گچین بہ کنت۔ اے درگت ۽ آگوں وتی Supervisor ۽ شور ۽ صلاح گت کنت چہ آئی ۽ کُمک بہ زُرت کنت بلے گڈی فیصلہ پولکار ۽ جند ۽ بہ بیت۔ اگان بُنگپ پولکار ۽ تب ۽ مزاج ۽ ردا مہ بیت تہ آگوں آئی ۽ انصاف گت نہ کنت⁽⁹⁾۔

اسکالر ۽ ذہن ۽ بازین بُنگپ بیت، ہم ۽ واستہ آئی ۽ را وتی علمی سنج ۽ زانت، ذہنی ۽ فکری تب ۽ مئیل ۽ حساب ۽ بُنگپ گچین کنگ لوٹیت بلکین Supervisor ۽ دارگ ۽ وهدہ ہم گوں بُنگپ ۽ آئی ۽ تعلق ۽ دلچسپی ۽ اسکالر ۽ تب ۽ مزاج ۽ خیال دارگ لوٹیت، دانکہ پولکاری ۽ وهدہ اسکالر گوں دلچسپی ۽ کار گت بہ کنت ۽ نگران ہم سَرین وڑے ۽ آئی ۽ ریشونی ۽ بکنت۔

اگان پولکار ۽ بُنگپ ۽ را نگران یا دگرے گچین بکنت تہ آوتی نقطہ نگاہ ۽ علمی زانت ۽ ردا کنت ۽ اگان چہ بُنگپ ۽ اسکالر ۽ را ہب ۽ بدوناکی مہ بیت ۽ چہ آئی ۽ علمی سطح ۽ بُرز تر بہ بیت تہ پہ آئی ۽ بازین مُشکلے ودی بیت۔ بوت کنت کہ آدلپروش بہ بیت ۽ وتی کار ۽ یلہ بہ دنت۔ اگان بُنگپ ۽ گچین اسکالر ۽ تب ۽ مزاج ۽ علمی سطح ۽ ردا بہ بیت تہ نہ ایوکا پولکاری آئی ۽ واہگ ۽ ردا بیت بلکین آئی ۽ آسراون جوان بیت ہمیشکا اے گوُشگ بوتگ کہ پولکار وتی بُنگپ ۽ وت گچین بہ کنت تہ سَرتر انت، البتہ آوتی بُنگپ ۽ ازرشت، مواد ۽ نکانانی شوہازگ ۽ ایدگہ کارانی بابت ۽ گوں وتی نگران ۽ شور ۽ صلاح گت کنت ۽ آئی ۽ را شور ۽ صلاح کنگ ہم لوٹیت⁽¹⁰⁾۔

بائند انت اسکالر یک انچیں بُنگپے پہ وت گچین بہ کنت کہ آگوں آئی ء انصاف گت بکنت۔ پہ بُنگپ ء گچین ء اشتاپ مہ کنت بلکیں ہر بُنگپے کہ گچین کنت یا آئی ء را دوست بیت آئی ء درئیں تک ء پہناتاں شری ء سرا چار ء تپاس بکنت۔ گچین گتگیں بُنگپ ء را گوں تعلق داریں درئیں شونداقی کتاب ء موادانی گمک ء بہ تپاس ایت کہ چہ ایشانی وانگ ء تپاسگ ء جیڑہ ء بُنگپ ء درئیں تک ء پہنات گیش انت ء دیما کائینت۔ ہچ پہنات یلہ کنگ یا نیم شلونگ کنگ مہ بیت۔

چہ بُنگپ ء گچین ء پیش اے گپ ء زانگ ء بولگ المی انت کہ دوست گتگیں بُنگپ ء سرا ساری ء کار کنگ بوتگ یا ناں، دومی صورت ء پولکار اے بُنگپ ء ہما وهد ء زرت کنت کہ گتگیں کار ء چشیں مزنیں لہزانکی ء علمی آرزشتہ مہ بیت ء دگہ انچیں نقطہ یا پہناتے پشت بہ کپیت ء آئی ء سرا انگت ء گیشیں پولکاری ء ضرورت بہ بیت۔ اگان ناں گڈا یک زرتگیں بُنگپے ء سرا کار کنگ وهد ء زوال کنگ انت۔

بُنگپ ء گچین ء وهد ء پولکار جیڑہ ء تپاسگ ء وت ء را اے جستان ہم بہ کنت: Evaluating the problem

- اے بُنگپ ء سرا پولکاری بوت کنت ؟
- من اے کار ء گت کنیں ؟
- بُنگپ آرزشت داریت یا نہ داریت ؟
- بُنگپ نوک انت یا ناں ؟
- بُنگپ ء بابت ء نکان ء مواد دست کپیت یا ناں ؟⁽¹¹⁾

اے وڑیں بُنگپے اوں زورگ مہ بیت کہ آئی ء درئیں مواد یکیں کتاب ء دست بہ کپ انت۔

بُنگپ ء گچین کنگ ء وهد ء پولکار ء اے گپ ء خیال شری ء گور کنگی انت کہ بُنگپ سک مزن بہ بیت ء ناں سک کسان۔ مزنیں بُنگپ ء نزارگ نہ ایوکا گران بیت بلکیں پہ سندی پولکار ء اے وڑیں مزنیں بُنگپ ء را وتی وهد ء پاس ء تھا سرجم کنگ گران ء مشکل بیت۔ البتہ مزنیں بُنگپ ء یک پہناتے زورگ بوت کنت کہ چہ ایشی ء آئی ء بابت ء جوانیں پولکاری لے بوت کنت، ہمہ پیماپہ سکیں کسانیں بُنگپ ء نکان ء مواد ء رسگ سک مُشکل بیت، پمیشکا پولکار ء بائند انت کہ اے رنگیں بُنگپ پہ پولکاری ء گچین مہ کنت کہ دیمترا پہ آئی ء وت یک جیڑہ لے بہ بیت۔ پولکار ء اے ہردوکانی خیال دارگ لوٹیت دانکہ آگوں وتی بُنگپ ء انصاف گت بہ کنت۔ پہ پولکاری ء ہما بُنگپ گچین کنگ بہ بیت کہ آ نوک انت ء اہم انت⁽¹²⁾

ادا بُنگپ ۽ جدت یا نوکی ۽ مانا آئی ۽ پھک نوک بوھگ نہ انت بلکیں پولکاری بوتگیں بُنگپ ۽ ہما تک کہ پشت کپتنگ یا ہما بہر کہ آئی ۽ سرا پولکاری کنگ نہ بوتگ ۽ آیلہ انت۔ آساری ۽ پولکار ۽ دیما نہ گوستگ ہمائی ۽ رازورگ ۽ دیما آرگ ۽ پولکاری ۽ سرہال جوڑ کنگ۔ ہج پولکاری گڈی ۽ حتمی نہ انت پرچاکہ وھدیے یک جیڑہ ۽ ۽ بابت ۽ پولکاری بہ بیت تہ چہ ایشی ۽ دگہ نوک نوکیں جیڑہ ۽ جنجال ہم دیما کیت۔ گڑا یک نیمگہ چہ یک پولکاری ۽ یک جیڑہ ۽ گیش ۽ گیوار بیت تہ دومی نیمگا دگہ نوک نوکیں جیڑہ ۽ جنجالانی نشون دئیگ اوں بیت ۽ یک جیڑہ ۽ ۽ توجیل کہ پیسرا دیما آرگ بوتگ آگڈی ۽ حتمی زانگ نہ بیت ہمیشکا چُشیں بُنگپانی سرا پدا کار بوت کنت⁽¹³⁾۔

پہ پولکاری ۽ بُنگپ باز انت ۽ ہر کسی وتی تب ۽ شوق، کیتے ۽ راگوں شائری ۽ شوق ہست ۽ کیتے ۽ راگوں فکشن ۽، کیتے ۽ راگوں زبان ۽ زبان زانتی ۽ ۽ دگہ کیتے ۽ راگوں نگدہ، دگہ کیتے ۽ راگوں گیدی لہزانک ۽ ۽ دگہ کیتے ۽ راگوں در کسہی لہزانک ۽، بلے آ کس کہ شئیر ۽ مردہم نہ انت ۽ شئیری ازم ۽ نہ زانت آباد انت کہ شائری ۽ بُنگپاں مہ زور ایت ۽ اگان کیتے چہ فکشن ۽ ازم ۽ آرٹ ۽ سپد نہ انت آباد انت چہ فکشن ۽ تعلق داریں بُنگپے گچین مہ کنت۔

بلوچی ۽ و بازین بُنگپے ہست کہ آہانی سرا سندی ۽ در سندی ہر دوئیں پولکاری بوت کن انت چُوش کہ، بلوچی زبان ۽ لہزانک ۽ بن دپتر، گیدی ۽ سرزبانی لہزانک، لہزانک ۽ تہر، شائر ۽ لہزانت، زبان زانتی یا بلوچی زبان ۽ بندات ۽ ردوم یا زبان ۽ لہزانک ۽ دودمانی، راجدپتری ۽ سیاسی پُڑدر ۽ بابت ۽ ہم پولکاری بوت کنت۔ لہزانکی تہر، لہزانکی جُز، تب ۽ مئیل، شائر یا ندکارے ۽ ازم ۽ بابت ۽ اوں مقالہ نبیسگ بوت کنت۔ بلوچی ۽ لہزبلد ۽ بن رھبند، املا ۽ راست نبیستی ۽ جیڑہ ۽ جنجالانی بابت ۽ اوں پولکاری بُنگپے گچین کنگ بوت کنت، ناول، کسمانک، نگد، تژن ۽ بچکند، گوہنیں ردانک ۽ ایدگہ چُشیں بازین لہزانکی تہرے ۽ سرا پولکاری بوت کنت۔

لس صورت ۽ ہم گندگ ۽ کیت کہ پولکار ایوکا یک بُنگپے شوہاز کنت، بلے اگان یک بُنگپے ۽ بدل ۽ دو یا سے بُنگپے شوہازگ بہ بیت تہ پہ پولکار ۽ شرتتر بیت پرچاکہ اگان اوئی بُنگپے رد کنگ بہ بیت تہ اسکالر ۽ پدا نوک سرا دگہ بُنگپے گچین کنگ کپ ایت کہ اے وت یک گرانیں کارے، اگان آ چہ بندات ۽ دو سے بُنگپے شوہاز بہ کنت تہ ایشانی تہا یک الم ۽ پولکاری معیار ۽ رھبند ۽ ردا بیت تہ چہ ایشی ۽ پولکار یک دگہ گرانیں کار ۽ مشکے ۽ کپگ ۽ رگیت۔

اسکالر ۽ چہ بُنگپے ۽ گچین ۽ پدا اے گوشگی انت کہ چہ اے بُنگپے ۽ علم ۽ لہزانک ۽ گجام نپ ۽ سیت رس انت، آئی ۽ تہا چہ رنگیں گیشی کیت،

اسکالر ۽ را بُنگپ ۽ پُزدر، گوستگین نگدی ۽ پولکاری کارانی چار ۽ تپاس، پولکاری
رہبند ۽ آسرگلانی بابت ۽ گوشگی انت۔

بُنگپ ۽ گچین ۽ بابت ۽ لہتیں دگہ دانک ۽ نُکتہ دیما آرگ بوتگ کہ آچو
اے وڑانت:

بُنگپ تچک بہ بیت ۽ آئی ۽ تہا ہچ وڑیں چپ ۽ چوٹ (Ambiguity) مہ بیت۔
پولکار نہ ایوکا وت چہ جیڑہ ۽ شری ۽ سرید بہ بیت بلکیں جیڑہ ۽ گیش ۽ گیوار ۽
ہما علمی ۽ ازمی سنچ ۽ بودناکی ۽ کہ پکار انت آ باند انت کہ پولکار ۽ گورا بہ
بیت۔

- بُنگپ انچینے بہ بیت کہ آئی ۽ سرا پولکاری بوت بہ کنت۔
- ہما جیڑہ زورگ بہ بیت کہ چہ آئی ۽ انسانی علم ۽ زانت ۽ تہا گیشی اتک
بہ کنت۔
- پہ سندی پولکاری ۽ ہما بُنگپ زورگ بہ بیت کہ آئی ۽ بابت ۽ گیشاں
چہ گیش نکان ۽ سیاہگ (Data) دست بہ کپیت۔
- بُنگپ نوک بہ بیت ۽ آئی ۽ سرا پیسرا کار کنگ نہ بوتگ۔
- بُنگپ سک مزن بہ بیت ۽ ناں سک گونڈ ۽ کسان۔
- تکنیکی بُنگپ اوں زورگ مہ بیت۔
- بُنگپ ارزشت ہداریت

۳۔ بُنگپ ۽ ارزشت: Significance

بُنگپ ۽ گچین ۽ دو نکتہ سک اہم انت اول بُنگپ Researchable بہ
بیت کہ آئی ۽ سرا پولکاری بوت بہ کنت ۽ دومی ارزشت ہداریت کہ چہ پولکاری ۽
آسر ۽ انسانی علم ۽ زانت ۽ تہا گیشی اوں اتک بہ کنت۔ گچین کتگیں بُنگپ ۽ وتی
یک علمی ۽ لہزانی ارزشتے بہ بیت۔ پولکار ۽ اے چارگی انت کہ ہما بُنگپ ۽ را
آگچین کنگا انت چہ ایشی ۽ علم ۽ زانت ۽ تہا چہ گیشی اتک کنت کہ پولکاری ۽
مستریں مول ۽ مراد علم ۽ زانت ۽ دیمرئی انت، آئی ۽ تہا گیشی آرگ انت۔ بنی
آدم ۽ دیمرئی ۽ وتی کرد ۽ پیش دارگ انت۔ ہمیشکا اے گوشگ بوتگ کہ بُنگپ
۽ وتی یک ارزشتے اوں بہ بیت کہ آ انسانی علم ۽ زانت ۽ تہا گیشی آرگ ۽ زکت ۽ بہ
دارایت (14)

ادا گیشی ۽ مانا یک دگہ پولکاری مقالہ ۽ گیشی نہ انت بلکیں ایشی ۽
مانا ۽ بزانت ہمیش انت کہ چہ اے پولکاری ۽ زبان ۽ لہزانک ۽ اڑ ۽ جنجالانی گیش
۽ گیوار کنگ یا زبان ۽ لہزانک ۽ معاملہانی ٹہینگ ۽ چنچو کُمک ۽ مدت رس ات
کنت۔

پولکار، پولکاری دو صورت ء کنت یکے سندی بزاں پہ ڈگری ء گرگ ء ء
دومی درسندی بلے ہر دوئیں صورت ء بُنگپ ء شوہازگ ء گچین کنگ یک بنکی
آرزشتے داریت۔ ہمک بُنگپ ء وتی لوٹ ء آرزشت بنت۔ پولکاری تاک ء تاکبندانی
بُنگپ ء وتی لوٹ ء گزر بنت۔ در سندی پولکاری ء وتی، سندی پولکاری ء پولکار
ء گور ء وید کم بیت ہمیشکا آئی ء را انچیں بُنگپے گچین کنگ کپ ایت کہ داتگین
وہد ء تھا ایشی ء سرجم کنگ المی انت کہ اے بُنگپ ماں یونیورسٹی آن مزین
پروسسے ء گوزگ ء پد وتی آسر ء کیت ء سر بیت۔ وھدیکہ درسندی پولکاری ء را
وہد ء مُدت نیست۔ پولکار آئی ء را کجام اوں وھدے ء سرجم کت کنت۔ بلے اینچو
اوں دیر مہ جنت کہ اے بُنگپ ء دگرے دیما بیار ایت۔
آسر:

چہ اے باوست ء اے پدر بوت کہ ماں پولکاری ء یک جیڑہ یے ء
شوہازگ ء یک شریں بُنگپے ء گچین کنگ یک بنکی آرزشتے دار ایت۔ ہر ہما
بُنگپ کہ پولکاری ء گشیتنگیں معیار ء رھبندانی ردا بہ بیت چہ آئی ء پولکاری ء
شریں کچ ء کیلو جوڑ بوت کنت۔
پولکاری ء بندات چہ جیڑہ ء بیت۔ جیڑہ ہما جُست انت کہ پولکار ء را آئی
پسو شوہازگی انت۔ اے پولکاری ء ہما اولی پدیانک (Step) انت کہ پولکاری ء
بندات چہ ہمدات بیت پدا چہ جتائیں پدیانکاں گوازان ء یک آسرے ء کثیت ء
سریت۔

بُنگپ ء گچین یک گران ء مشکلیں کارے بلے اگان پولکار وتی تک ء پڑ ء
بلد ء سوہو بہ بیت تہ پہ آئی ء پولکاری جیڑہ ء شوہازگ ء بُنگپ ء گچین چوشیں
مزین جیڑہ یے نہ بی

شوندات

- 1- Gupta, Mukul, Deepa Gupta, Research methodology, Delhi, PHI learning Private limited. 2013 p xiv
- 2- بخش، ڈاکٹر سلطانه تحقیقی عمل کے مراحل، لاہور، مغربی پاکستان اکیڈمی
۲۰۰۹ تاکدیم، 15
- 3- گیان چند، ڈاکٹر تحقیق کا فن، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان ۲۰۱۲ ت 49
- 4- Monette, Duane, R. Thomas, J. Sullivan, Cornell, R., Dejong,
P. Hilton Timothy Applied Social Research, United states of
America 2014, p 43
- 5- عباسی، عبدالحمید اصول تحقیق، اسلام آباد، نیشنل بُک فاؤنڈیشن ۲۰۱۲
ت 99

- 6- قریشی ، عبدالرازق مبادیات تحقیق، لاہور، خان بُک کمپنی ندارد تاکدیم 68،
7- علی ، صفدر اصول تحقیق و تدوین ، لاہور ، الکریم مارکیٹ اردو بازار ندارد
تاکدیم 347
8- صفدر علی، پروفیسر تحقیقی طریقہ کار، لاہور، ایور نیو بُک پلس اردو بازار
ندارد تاکدیم 68
9- قادر، مجد ہارون ابجد تحقیق، لاہور، الوقار پبلی کیشنز 59 تاکدیم ۲۰۱۱
10- قریشی ، عبدالرازق مبادیات تحقیق 31-32
11. Bes, joh w, James v. Kahn, Arbind kjha Research in education
(tenth edition) Pearson India Education services. 2017،p no 25
12- درانی، ڈاکٹر عطش اصول تحقق، اسلام آباد، علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی
۲۰۰۴ تاکدیم 309
13- دلوی، پروفیسر عبدالستار حقیقی عمل کے مراحل، (ہوار) اردو میں اصول
تحقیق، ڈاکٹر سلطانہ بخش، لاہور، مغربی پاکستان اکیڈمی ۲۰۰۹ تاکدیم 49
14- ہمیش تاکدیم 96